כיתה ט' | ספרות | שיעור 1 מתוך 4 | 45 דק'

ממלכתי וחמ"ד: מתאים לכיתה ט'. היצירות הנלמדות משתנות בין הזרמים ובין בתי הספר; בדקו את רשימת היצירות של בית הספר ושל הפיקוח בזרם שלכם.

מתילדה חולמת: פתיחת הסיפור, המספר והאפיון

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יכירו את גי דה מופאסאן ואת הסיפור הקצר הריאליסטי, ויספרו בקצרה את עלילת "המחרוזת"
- התלמידים יזהו את סוג המספר (מספר יודע-כל, בגוף שלישי) ויסבירו מה הוא מאפשר לקורא לדעת
- התלמידים יבחינו בין אפיון ישיר לאפיון עקיף, ויאפיינו את מתילדה ואת בעלה בפתיחת הסיפור

❓ השאלה הגדולה של היחידה

מה עלה למתילדה ביוקר יותר: המחרוזת שאבדה, או הרצון להיראות מישהי אחרת?

השאלה מלווה את ארבעת השיעורים. בשיעור 1 רושמים תשובה ראשונה, ובשיעור 4 בודקים אם היא השתנתה.

📖 הסבר למורה

גי דה מופאסאן (1850-1893) היה סופר צרפתי, מגדולי כותבי הסיפור הקצר. הוא כתב כ-300 סיפורים קצרים, רבים מהם על אנשים פשוטים בפריז ובכפר, בסגנון ריאליסטי: תיאור מדויק של החיים כמו שהם, בלי קישוטים. "המחרוזת" (בצרפתית La Parure, "התכשיט") פורסם לראשונה ב-1884, והוא מסיפוריו המפורסמים ביותר, בעיקר בגלל הסוף המפתיע שלו.

הפתיחה (האקספוזיציה) מציגה את הבעיה של הגיבורה: פער בין מה שיש לה לבין מה שהיא רוצה. מתילדה יפה ומקסימה, אבל נולדה במשפחה של פקידים, "כאילו בטעות של הגורל" (בתרגום חופשי). היא נישאת לפקיד זוטר, וחיה בחוסר סיפוק מתמיד. כבר במשפט הראשון מופיע הגורל, אחד מנושאי הסיפור.

המספר הוא מספר יודע-כל בגוף שלישי: הוא לא דמות בסיפור, אבל הוא יודע מה מתילדה חושבת, חולמת ומרגישה, ולפעמים גם מעיר הערות כלליות על החיים. **אפיון ישיר** הוא תכונה שהמספר אומר במפורש ("היא סבלה בלי הפסקה"). **אפיון עקיף** הוא מה שאנחנו מסיקים בעצמנו מתוך מעשים, דיבור, מחשבות, מראה, סביבה, ובעיקר מתוך **ניגוד** לדמות אחרת: הבעל שמח בתבשיל פשוט, והיא חולמת על כלי כסף.

📚 הסיפור בקצרה (תקציר במילים שלנו)

את הסיפור קוראים בתרגום לעברית מתוך מקראת הספרות או מהספרייה. הסיפור נכתב בצרפתית ב-1884 והמקור בנחלת הכלל, אבל התרגומים לעברית מוגנים בזכויות יוצרים. לכן כאן יש תקציר שכתבנו בעצמנו, והציטוטים הקצרים בחומרים הם בתרגום חופשי שלנו מהצרפתית. השמות והניסוח בתרגום שבידי הכיתה עשויים להיות מעט שונים.

1. החלום. מתילדה היא צעירה יפה ומקסימה שנולדה למשפחה של פקידים פשוטים. אין לה נדוניה ואין לה דרך להכיר גבר עשיר, ולכן היא נישאת לפקיד זוטר במשרד החינוך הצרפתי, מר לואזל. הם חיים בפריז בדירה צנועה, והיא סובלת כל הזמן: מהקירות הדלים, מהכיסאות הבלויים, מהבדים המכוערים. היא מרגישה שנולדה לחיי עושר. בעלה שמח בתבשיל בשר פשוט, והיא חולמת על ארוחות בכלי כסף ועל סלונים מרופדים במשי. יש לה חברה עשירה מימי בית הספר, מדאם פורסטייה, אבל היא מפסיקה לבקר אותה, כי אחרי כל ביקור היא בוכה ימים שלמים.

2. ההזמנה. ערב אחד הבעל חוזר מאושר עם הזמנה לנשף בבית שר החינוך. במקום לשמוח, מתילדה זורקת את ההזמנה על השולחן ובוכה: אין לה מה ללבוש. כשהוא שואל כמה תעלה שמלה, היא עונה: בערך 400 פרנק. הבעל מחוויר מעט, כי בדיוק את הסכום הזה חסך כדי לקנות רובה ציד, אבל הוא מוותר עליו. השמלה מוכנה, ומתילדה עצובה שוב: אין לה תכשיט. היא מסרבת לענוד פרחים טבעיים. הבעל מציע לשאול תכשיט ממדאם פורסטייה, והחברה פותחת לפניה תיבת תכשיטים ואומרת לה לבחור. מתילדה בוחרת מחרוזת יהלומים נהדרת בקופסת סאטן שחורה.

3. הנשף והאובדן. בנשף מתילדה מצליחה מעל לכל חלום: היא היפה מכולן, כל הגברים רוצים להכיר אותה ולרקוד איתה, ואפילו השר שם לב אליה. היא רוקדת עד ארבע לפנות בוקר, ובעלה ישן כל אותו זמן בחדר צדדי. ביציאה הוא עוטף אותה במעיל פשוט, והיא ממהרת לברוח כדי שהנשים העטופות בפרוות לא יראו. הם חוזרים הביתה בכרכרה ישנה. מול המראה, כשהיא רוצה לראות את עצמה "בתפארתה" עוד פעם אחת, היא מגלה: המחרוזת איננה.

4. החוב. הבעל מחפש לאורך כל הדרך, הולך למשטרה ולחברות הכרכרות ומפרסם מודעה עם פרס, אבל המחרוזת לא נמצאת. הוא מכתיב לה מכתב לחברה: הסוגר נשבר והם מתקנים אותו. כך הם מרוויחים זמן. הצורף ששמו מופיע על הקופסה אומר שהוא לא מכר את המחרוזת, רק סיפק את הקופסה. בסוף הם מוצאים חנות שבה יש מחרוזת שנראית זהה, ב-36,000 פרנק. לואזל משתמש ב-18,000 פרנק שהשאיר לו אביו ולווה את השאר מכל מי שאפשר, גם ממלווים בריבית גבוהה מאוד. כשמתילדה מחזירה את המחרוזת, מדאם פורסטייה אומרת לה בקרירות שהייתה צריכה להחזיר אותה קודם. היא לא פותחת את הקופסה.

5. עשר שנים. מתחילות עשר שנים של עוני. הם מפטרים את המשרתת ועוברים לחדר בעליית גג. מתילדה עושה לבדה את כל עבודות הבית הקשות: שוטפת כלים, מכבסת, סוחבת מים במדרגות ומתמקחת עם החנוונים על כל מטבע. הבעל עובד גם בערבים ובלילות. אחרי עשר שנים כל החוב משולם, עם הריבית. מתילדה נראית עכשיו זקנה, חזקה וקשוחה, עם שיער פרוע וידיים אדומות. לפעמים היא יושבת ליד החלון וחושבת על הנשף ההוא.

6. הסוף. ביום ראשון אחד, בטיילת השאנז-אליזה, מתילדה פוגשת את מדאם פורסטייה, שעדיין צעירה ויפה. החברה לא מזהה אותה. מתילדה מספרת לה הכול, ובגאווה: היא איבדה את המחרוזת, קנתה אחרת

במקומה ועבדה עשר שנים כדי לשלם עליה. מדאם פורסטייה, נרגשת מאוד, אוחזת בשתי ידיה ואומרת שהמחרוזת שלה הייתה מזויפת, ושהיא הייתה שווה לכל היותר 500 פרנק. בזה הסיפור נגמר.

📜 הקטע לשיעור: ציטוטים מהפתיחה

ציטוטים קצרים בתרגום חופשי שלנו מהמקור הצרפתי. בכיתה משווים לנוסח שבתרגום שבידי התלמידים.

- "היא סבלה בלי הפסקה, כי הרגישה שנולדה לכל העידונים ולכל המותרות." (בתרגום חופשי)
- "לא היו לה שמלות, לא תכשיטים, כלום. ורק את זה היא אהבה." (בתרגום חופשי)
- הבעל, כשהוא מסיר את המכסה מהסיר: "אה, איזה תבשיל טוב! אני לא מכיר שום דבר טוב מזה." (בתרגום חופשי)

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: הסיפור בתרגום (מקראה או ספר), לוח, דף עבודה

1. **פתיחה (5 דק'):** "אילו הוזמנתם לאירוע הכי יוקרתי בעיר, מה הייתם צריכים כדי להרגיש שאתם שייכים?" אוספים 3-4 תשובות על הלוח.
2. **רקע (5 דק'):** מופאסאן, פריז של המאה ה-19, ומה זה סיפור ריאליסטי. מציגים את שלוש הדמויות: מתילדה, בעלה מר לואזל, והחברה העשירה מדאם פורסטייה.
3. **קריאה (15 דק'):** קוראים בקול את הפתיחה, עד שמתילדה זורקת את ההזמנה על השולחן. את המשך הסיפור קוראים בבית, או קוראים יחד את התקציר שבמערך.
4. **עבודה בזוגות (12 דק'):** ממלאים טבלה: "מה יש למתילדה" מול "על מה היא חולמת", ומסמנים ליד כל פרט אם הוא אפיון ישיר או עקיף.
5. **סיכום (8 דק'):** מי המספר ומה הוא יודע? כל תלמיד כותב תשובה ראשונה לשאלה הגדולה, ושומרים אותה לשיעור 4. כרטיס יציאה.

💬 שאלות בשלוש רמות

הבנה (מה כתוב?)

1. למה נישאה מתילדה לפקיד זוטר? מה חסר לה כדי להינשא לגבר עשיר?
2. ממה מתילדה סובלת בבית שלה? תנו שתי דוגמאות.
3. מי היא מדאם פורסטייה, ולמה מתילדה מפסיקה לבקר אותה?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. מה מלמד הניגוד בין התבשיל הפשוט שמשמח את הבעל לבין החלומות של מתילדה?
2. המספר יודע מה מתילדה חולמת. מה היה משתנה אילו מתילדה הייתה מספרת את הסיפור בעצמה, בגוף ראשון?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם אפשר להבין את מתילדה, או שהיא סתם כפוית טובה? נמקו בעזרת פרט מהסיפור.

🏁 סיכום השיעור

רושמים על הלוח: **מה יש למתילדה** (בעל שאוהב אותה, בית, יופי) מול **מה היא רוצה** (עושר, הערצה, שייכות לעולם של העשירים). הפער הזה הוא המנוע של הסיפור. המספר יודע-כל, ולכן אנחנו שומעים את החלומות שלה מבפנים.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק שתי שורות:

1. מילה אחת שמתארת את מתילדה, ופרט מהסיפור שמוכיח אותה: _____
2. מה לדעתי יקרה בנשף: _____

💡 הערות למורה

השמות משתנים מתרגום לתרגום (מתילדה או מטילד, לואזל או לואַזֶל, פורסטייה או פורסטיה). כדאי לכתוב על הלוח את השמות כפי שהם בתרגום שבידי הכיתה.

בתרגומים שונים התכשיט נקרא מחרוזת, ענק או שרשרת. בצרפתית זו "rivière de diamants", מחרוזת של יהלומים.

למתקשים: לקרוא בבית את התקציר שבמערך לפני השיעור, ולעבוד עם הגרסה עם התמיכה.
למתקדמים: למצוא שלושה משפטים של אפיון ישיר ושלושה של אפיון עקיף.

📝 בדף העבודה

רמה מתקדמת: 7 שאלות על הפתיחה, המספר והאפיון, עם ניקוד (100 נקודות) ומחוון.

גרסה עם תמיכה (רמה בסיסית): מחסן מילים, משפטי פתיחה, שאלות בחירה ופחות כתיבה, ומחוון משלה. לגרסה עם התמיכה.

מקורות

- Guy de Maupassant, "La Parure" (1884), המקור הצרפתי בנחלת הכלל, בוויקיטקסט הצרפתי: Contes du jour et de la nuit, 1885. הציטוטים בחומרים הם בתרגום חופשי שלנו מהמקור הזה.
- גי דה מופאסאן (ויקיפדיה)
- ספרות בחטיבת הביניים: אתר המפמ"ר במשרד החינוך

מחוון: היכרות עם מתילדה: הפתיחה, המספר והאפיון

1. ב. פקיד זוטר במשרד החינוך. (10)
2. כל שתיים מאלה, 5 נק' לכל אחת: נולדה במשפחה של פקידים פשוטים; אין לה נדוניה; אין לה דרך להכיר גבר עשיר ולהינשא לו.
3. 5 נק' לכל שורה נכונה. לדוגמה: דירה צנועה וקירות דלים / ארמונות וסלונים במשי; כיסאות בלויים / רהיטים יקרים; תבשיל פשוט / ארוחות בכלי כסף; בעל פקיד / הערצה של גברים עשירים; אין לה שמלות ותכשיטים / שמלות ותכשיטים.
4. א ישיר, ב עקיף, ג ישיר, ד עקיף (2 נק' לכל סיווג = 8). הסבר (7): ב מלמד שהיא מקנאה ושהעוני מכאיב לה; ד מלמד שהיא לא מעריכה את מה שבעלה הביא לה, ושחשוב לה המראה יותר מהשמחה.
5. הבעל צנוע, מסתפק במועט ושמח בדברים פשוטים (7). הניגוד (8): באותו רגע מתילדה חולמת על ארוחות בכלי כסף ועל אורחים חשובים. הניגוד מבליט את חוסר הסיפוק שלה ואת הפער בין העולם שלה לחלומות.
6. מספר יודע-כל בגוף שלישי, שאינו דמות בסיפור (7). דוגמה (8): המספר מתאר את החלומות שלה על סלונים מרופדים, על ארוחות בכלי כסף, או שהיא בוכה ימים שלמים אחרי ביקור אצל החברה.
7. תשובה אישית. מחוון: עמדה ברורה (5), נימוק (5), פרט מהסיפור (6), לשון וארגון (4). לדוגמה: הסבל מובן, כי היא באמת יפה וחכמה ואין לה הזדמנות; או: הסבל לא מוצדק, כי יש לה בית, בעל אוהב ומשרתת, והיא לא רואה את מה שיש לה.